

Procedury postępowania w sprawach nieletnich w świetle nowych przepisów prawnych

kom. Katarzyna Nowakowska
asp. szt. Piotr Kuśka
st. asp. Paweł Oleksiński
asp. Grzegorz Waleczek
Zakład Prewencji i Ruchu Drogowego

Procedury postępowania w sprawach nieletnich w świetle nowych przepisów prawnych

Katowice 2023

Nadzór merytoryczny:
nadkom. Michał Stępień

Redakcja, korekta, skład:
Paweł Mięsiak

© Szkoła Policji w Katowicach, Katowice 2023. Pewne prawa zastrzeżone.

Niniejsza publikacja w całości stanowi materiał dydaktyczny Szkoły Policji w Katowicach. Publikacja dostępna jest na licencji:
Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach (CC-BY-NC-SA) 4.0 Polska.

Postanowienia licencji są dostępne pod adresem:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

Spis treści

Wstęp	4
1. Pojęcia ustawowe właściwe dla postępowania w sprawach nieletnich	5
1.1. Nieletni.....	7
1.2. Demoralizacja.....	8
1.3. Czyn karalny	9
1.4. Małoletni.....	9
1.5. Młodociany	9
1.6. Mediacja	10
1.7. Pokrzywdzony	11
2. Zachowania świadczące o demoralizacji nieletniego	12
2.1. Zadania Policji w zakresie ujawniania nieletnich zagrożonych demoralizacją i przestępczością	14
3. Zakres przepisów stosowanych przez Policję	16
4. Zatrzymanie nieletniego	19
4.1. Podstawy prawne i przesłanki zatrzymania nieletniego.....	19
4.2. Obowiązki policjanta w związku z zatrzymaniem nieletniego	20
4.3. Prawa nieletniego związane z jego zatrzymaniem	21
4.4. Czas pobytu zatrzymanego nieletniego w policyjnej izbie dziecka.....	22
4.5. Zwolnienie nieletniego	23
4.6. Dokumentowanie zatrzymania nieletniego.....	23
4.7. Środki przymusu bezpośredniego	24
Bibliografia	25

Przestępczość nieletnich jest jednym z elementów wpływających na poczucie bezpieczeństwa wśród obywateli. Coraz częściej zdarza się, że policjanci podejmują interwencje wobec nieletnich. Zapobieganie rozwijaniu się tego niebezpiecznego zjawiska wymaga od służb państwa wszechstronnego zaangażowania i podejmowania różnych działań, zgodnie z obowiązującym przepisami, aby zapobiegać przestępczości nieletnich. Znajomość przepisów i praw osoby nieletniej jest kluczowym elementem przy wykonywaniu czynności przez policjantów. Gwarantuje to sprawność działań, co w dużej mierze przyczynia się do większej skuteczności w przeciwdziałaniu przestępczości nieletnich, którzy łamią prawo albo zasady współżycia społecznego.

Trzeba jasno podkreślić, że sposób postępowania wobec osób nieletnich różni się od postępowania wobec dorosłych. Przy podejmowaniu działań z nieletnimi zawsze kierujemy się dobrem takiej osoby i staramy się ją wychować i wskazać odpowiednią drogę postępowania, a nie stosować środki karne. Służą do tego różnego rodzaju środki wychowawcze, które można stosować w zależności od stopnia zdemoralizowania młodego człowieka.

Dlatego istotna jest znajomość pojęć zawartych w przepisach dotyczących postępowania w sprawach nieletnich, aby odpowiednio realizować czynności służbowe wobec tej grupy osób. Fundamentalną wiedzą jest określenie statusu prawnego osoby nieletniej i to jak odpowiednio zakwalifikować jej postępowanie.

W związku z wejściem w życie Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, a także wprowadzeniem adekwatnych zmian w Zarządzeniu nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich obowiązujące dotąd przepisy w pewnych kwestiach uległy zmianom. W tym celu przybliżymy policjantom podstawowe zagadnienia oraz wybrane elementy postępowania w sprawach nieletnich. W kolejnej części postaramy się omówić wybrane elementy postępowania sądowego oraz środki zapobiegawcze stosowane wobec nieletnich. Mamy nadzieję, iż publikacja ta w dużej mierze przyczyni się do zrozumienia podstawowych elementów postępowania wobec nieletnich i ułatwi postępowanie wobec tej grupy osób.

Rozdział 1.

Pojęcia ustawowe właściwe dla postępowania w sprawach nieletnich

---

Podstawowym aktem prawnym regulującym sposób postępowania wobec nieletnich jest Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (u.w.r.n.)¹. Celem powstania nowej ustawy było nie tylko wskazanie celów wychowawczych, ale także ochrona nieletniego przed nieprawidłowym kształtowaniem postaw oraz uporządkowanie zasad związanych z postępowaniem wobec tej grupy społecznej. Jedno z zadań jakie Policja realizuje w ramach swoich ustawowych kompetencji jest zwalczanie i przeciwdziałanie przestępczości nieletnich. Ponadto Ustawa o Policji² zobowiązuje tę formację również do podjęcia działań prewencyjnych oraz profilaktycznych w celu ochrony życia i zdrowia ludzkiego oraz mienia, w tym również z perspektywy nieletnich. Zmiana ustawy odnośnie do nieletnich wymusiła modyfikacje w Zarządzeniu nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich³.

W codziennej służbie policjanci stosunkowo rzadko mają do czynienia z nieletnimi, którzy popełniają czyny karalne, a co za tym idzie, ich doświadczenie w tym zakresie nie jest duże. Nieraz zastanawiają się jak w takiej sytuacji mają postępować. Niestety brak jasnych wytycznych, czy też algorytmów powoduje, że funkcjonariusze „boją się” podjąć czynności służbowe wobec młodocianych przestępców. Taka sytuacja nie powinna mieć miejsca. Policjanci, podejmując czynności służbowe wobec najmłodszych obywateli, powinni mieć na uwadze przede wszystkim treść artykułu 3 u.w.r.n., który mówi, że w sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu nieletniego, zmierzając w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekunów ich obowiązków wobec nieletniego, uwzględniając przy tym interes społeczny. A zatem działania, jakie podejmuje Policja – czasami przy współpracy innych instytucji – powinny mieć na celu ukierunkowanie młodego człowieka na poprawę jego zachowania i socjalizację zgodnie ze społecznymi oczekiwaniami.

¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji.

³ Zarządzenie nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich.

Przez ujęte w przepisie stwierdzenie „dobro nieletniego” należy rozumieć dążenie do osiągnięcia zmian w osobowości i zachowaniu nieletniego poprzez stosowanie odpowiednich środków wychowawczych. Trudne jest znalezienie trafnego środka i jego zastosowanie, aby z jednej strony nie używać najłagodniejszych, które w żaden sposób nie zmieniają postępowania nieletniego, ale z drugiej strony takich, które nie będą go stygmatyzowały. Orzeczenie odpowiedniego środka powinno nie tylko pozytywnie wpłynąć na nieletniego, ale dodatkowo powinno go motywować do zmiany swojego dotychczasowego postępowania w celu złagodzenia lub nawet uchylenia tego środka.

Artykuł 3 ust. 2 u.w.r.n wskazuje na tzw. zasadę indywidualizacji. W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę jego osobowość, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania. To w dużej mierze cechy osobowości młodego człowieka sprzyjają powstawaniu przestępczości. Buduje się ona przede wszystkim w środowisku rodzinnym, skąd nieletni czerpie wzorce od swoich rodziców, opiekunów, kształtuje więzi emocjonalne, uczy się ról społecznych, a także zaspakajania swoich potrzeb psychicznych i społecznych. Rodzina, w której ten proces jest zaburzony, na przykład przez alkoholizm rodziców, powoduje, że nieletni może mieć większą skłonność do popadania w różnego rodzaju konflikty, stawania się agresywnym czy buntowniczym.

Nowe przepisy zostały stworzone po to, aby nieletni, którzy popadli w konflikt z prawem, mieli szanse na wyjście z tej sytuacji i możliwość powrotu do normalnego życia zgodnie z obowiązującymi normami. Należy dodać, że zgodnie z nową ustawą, znaczącą rolę odgrywają rodzice, opiekunowie dziecka, którzy mają ogromny wpływ na jego wychowanie. Już same słowa preambuły na to wskazują:

„Uznając rodzinę za naturalne środowisko rozwoju człowieka oraz opierając się na zasadzie autonomii rodziny i pierwszoplanowej roli rodziców – matki i ojca – w przekazywaniu nieletnim wartości, zasad i niezbędnych wzorców, kierując się nadto prawem nieletnich do szczególnej troski i pomocy oraz zasadą subsydiarności, Rzeczpospolita Polska otacza rodzinę ochroną i wsparciem w wychowaniu, które respektując chrześcijański system wartości, za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki.

W dążeniu do wzmacniania świadomości odpowiedzialności za własne czyny, przeciwdziałania demoralizacji nieletnich i dopuszczeniu się przez nich czynów karalnych oraz stwarzania warunków do powrotu do normalnego

życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem lub z zasadami współżycia społecznego, stanowi się co następuje”⁴.

Rozpatrując cele nowej ustawy, widzimy, że ustawodawca dąży do penalizacji czynów, a więc uznania danego czynu za czyn karalny (mogący być przestępstwem, wykroczeniem lub deliktem dyscyplinarnym), które mogą godzić w dobro nieletniego. Jednocześnie wskazuje, jakie zachowania powinny podlegać reakcji, aby skuteczniej ochronić go przed dalszą demoralizacją. Trzeba jasno powiedzieć, że przestępczość nieletnich jest ściśle związana z demoralizacją. Czas pandemii COVID-19 wymusił na nas inne formy edukacji, zwłaszcza naukę zdalną. Postęp informatyzacji, jaki zaistniał w tym czasie oraz łatwiejszy dostęp do sieci stwarzają większe **możliwości** do działania nieletnich w obszarze przestępczości, a ich pomysłowość staje się coraz bardziej nieprzewidywalna.

Poprzednia Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich skupiała się na elementach proceduralnych, natomiast nazewnictwo nowej ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich daje przekaz bardziej opiekuńczy, skupia się na wyeksponowaniu procesu dążenia nieletniego do kształtowania prawidłowych postaw w celu uniknięcia konfliktu z prawem. Niestety, z punktu widzenia pracy policjantów mających na co dzień do czynienia z nieletnimi, w nowej ustawie brakuje jasnych wytycznych czy też algorytmów (np. na podobieństwo istniejącego w procedurze Niebieskiej Karty kwestionariusza szacowania ryzyka), jakimi funkcjonariusz powinien się posługiwać, aby uzyskać zakładany cel zgodnie z nową ustawą.

1.1. Nieletni

Przepisy ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (u.w.r.n) zmieniły definicję nieletniego. Nowa ustawa wprowadziła dolną granicę wiekową. W myśl przepisów u.w.r.n. artykuł 1 ust. 1 mówi, że przepisy ustawy stosuje się w zakresie:

- 1) postępowania w sprawach o demoralizację – wobec osób, które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie;
- 2) postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17;
- 3) wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych – w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21⁵.

Analizując ten zapis, należy rozumieć, że dzieci, które przejawiają zachowania demoralizacji, a które nie ukończyły lat 10, nie odpowiadają prawnie. Nie oznacza

⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

⁵ Tamże.

to jednak, że policjanci nie mogą podejmować czynności wobec takich osób. Funkcjonariusze są zobowiązani do reagowania na wszelkie naruszenia prawa, jednak – jak wcześniej wspomniano – nie można tu zastosować przepisów Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Należałoby wówczas dzieci objąć wsparciem psychologiczno-terapeutycznym. Dużą rolę odgrywają tu rodzice nieletniego. Zatem zadaniem Policji w tym przypadku jest zgłoszenie takiego faktu do sądu rodzinnego oraz nawiązanie współpracy z ośrodkami pomocy społecznej w celu podjęcia działań wspierających rodzinę. Dodatkowym atutem będzie podejmowanie przez Policję wszelakich działań profilaktycznych oraz prewencyjnych. Nieletni w wieku od 10. do 13. roku życia nie popełniają czynów karalnych, a jedynie podlegają odpowiedzialności za demoralizację.

1.2. Demoralizacja

W literaturze powszechnej można znaleźć różne określenia tego zjawiska, jednak trudno jest zdefiniować i w pełni wyczerpać jego znaczenie. Słownik języka polskiego podaje, że demoralizacja to „odrzućcie obowiązujących norm moralnych, prowadzące do łamania prawa, rozwiązłości obyczajów itp.; też: czyjeś działania lub zachowanie powodujące u innych odrzucenie takich norm”⁶. Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich nie definiuje wprost, czym jest demoralizacja, lecz jest ona określona poprzez zachowania takie jak: naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych... (art. 4 ust. 1 u.w.r.n.). Oczywiście nie jest to zamknięty katalog zachowań definiowanych jako przejawy demoralizacji, bowiem w ustawie zastosowano określenie „w szczególności”. Uzupełniając listę powyższych zachowań można je rozwinąć, dodając czyny takie jak: kradzież, palenie papierosów, używanie słów nieprzyzwoitych, bójki, pobicia, żebractwo, niszczenie mienia, nieposłuszeństwo wobec rodziców, agresja psychiczna i fizyczna, cyberprzemoc. Demoralizacja jest to proces, w którym nieletni wielokrotnie, notorycznie narusza normy życia społecznego, zatem pojedyncze zachowanie naruszające te zasady nie wyczerpuje znamion tego zjawiska. Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich nakłada na każdego, kto posiada informacje o przejawie demoralizacji nieletniego społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, Policji lub innego właściwego organu.

⁶ Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/demoralizacja;2554658.html> [dostęp: 14.09.23].

1.3. Czyn karalny

Czyn karalny w myśl przepisów (art. 1 § 2 pkt 2 u.p.n.) jest to czyn zabroniony przez ustawę jako:

- a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo
- b) wykroczenie lub wykroczenie skarbowe.

1.4. Małoletni

Termin ten używany jest w Kodeksie cywilnym i stanowi przeciwieństwo osoby pełnoletniej, o której mowa w art. 10 tegoż kodeksu. Pełnoletność uzyskuje osoba, która ukończyła 18 lat lub zawarła związek małżeński i nie traci jej w razie unieważnienia małżeństwa ani w razie rozwodu. Taka sytuacja dotyczy tylko kobiet, ale nie mogą one wstąpić w związek małżeński wcześniej niż po ukończeniu przez nie 16 lat. Małoletni nie ma zdolności do czynności prawnych. Kryterium stanowi tu wiek, bowiem małoletni, którzy ukończyli 13 lat zostali wyposażeni w ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Pojęcie nieletniego można znaleźć w Kodeksie karnym na przykład w rozdziale przeciwko wolności seksualnej i obyczajności czy też odnośnie do rozpijania małoletniego. Natomiast w Kodeksie wykroczeń pojęcie małoletniego można spotkać w art. 104 i 106. W imieniu osoby niemającej zdolności do czynności prawnych czynności tych może dokonywać jedynie jej przedstawiciel ustawowy. Przedstawicielami ustawowymi osoby niepełnoletniej są w zasadzie rodzice bądź jedno z nich.

1.5. Młodociany

Określenie to występuje w prawie karnym materialnym, skarbowym, wykonawczym i pracy. W prawie karnym terminem tym określa się sprawcę, który w chwili popełniania czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji nie ukończył 24 lat (art. 115 § 10 k.k.). Można tu odnieść sprzeczne wrażenie, że skoro sprawca w momencie popełniania czynu ma 20 lat, to powinien odpowiadać jak dorosły. Jednak wyjątkowo w niektórych sytuacjach taki sprawca może być potraktowany jako nieletni z uwagi na niepełne ukształtowanie psychiki młodocianego oraz dużej podatność na wpływ otoczenia. Tak się dzieje, gdy sprawca jest w wieku pomiędzy 17. a 18. rokiem życia i dopuścił się występku. W stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy,

jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają (10 § 4 k.k.)⁷. Ponadto należy pamiętać, że jedną z dyrektyw sądu jest wychowanie młodocianego, więc podczas wymierzania kary nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować (art. 54 § 1 k.k.). A zatem w takich sprawach celem jest wymierzenie takiej kary, która z jednej strony spełni swój cel wychowawczy, a z drugiej strony sprawi, że nieletni nie będzie chciał wrócić do popełniania przestępstw. W katalogu działań sąd może skorzystać z art. 60 § 1 k.k., który mówi o nadzwyczajnym złagodzeniu kary lub może zdecydować o warunkowym jej zwieszeniu. Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który wynosi od roku do 3 lat i biegnie od uprawomocnienia się wyroku. W wypadku zawieszenia wykonania kary wobec sprawcy młodocianego oraz sprawcy, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, okres próby wynosi od 2 do 5 lat (art. 70 § 1 k.k., art. 70 § 2 k.k.). W przypadku warunkowego zawieszania wykonania kary obowiązkowy jest dozór kuratora (art. 73 § k.k.).

W prawie karnym wykonawczym młodociany to odbywający karę pozbawienia wolności skazany, który nie ukończył 21. roku życia (art. 84 k.k.w.).

1.6. Mediacja

Mediacja to sposób dobrowolnego rozwiązywania problemów powstałych w wyniku czynu zabronionego na drodze porozumiewania się pokrzywdzonego i nieletniego z pomocą mediatora. Mediacja może dotyczyć wszystkich czynów zabronionych i powinna zmierzać do wzbudzenia w nieletnim poczucia odpowiedzialności za skutki czynu zabronionego. Korzyści, jakie daje mediacja to możliwość wpływu na rozwiązanie problemów wynikających z czynu zabronionego na zaproponowanych przez siebie warunkach. Stronami w tym postępowaniu są pokrzywdzony, nieletni, rodzice, opiekun nieletniego, a także przedstawiciel ustawowy pokrzywdzonego albo osoba, pod której stałą pieczęcią pokrzywdzony faktycznie pozostaje. Mediacja daje okazję do wyrażenia emocji, wypowiedzenia się na temat skutków czynu zabronionego oraz oczekiwań wobec nieletniego oraz stwarza szansę na szybsze zakończenie postępowania dla pokrzywdzonego i uzyskanie naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz przeproszenia. Ponadto daje możliwość porozumienia się z pokrzywdzonym, ustalenia sposobu i terminu naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a także obniżenia kosztów postępowania przed sądem. Mediacja jest bezpłatna i nie powinna trwać dłużej niż 6 tygodni. Udział pokrzywdzonego i nieletniego w postępowaniu mediacyjnym jest dobrowolny. Zgodę na udział

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.

w mediacji odbiera mediator lub sąd rodzinny, po wyjaśnieniu uczestnikom mediacji istoty i zasad postępowania mediacyjnego oraz pouczeniu ich o możliwości wycofania tej zgody aż do zakończenia postępowania mediacyjnego.

1.7. Pokrzywdzony

O pokrzywdzonym mówi art. 49 Kodeksu postępowania karnego⁸. Jest nim osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo. Pokrzywdzonym może być także niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa lub inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną. Za pokrzywdzonego uważa się Zakład Ubezpieczeń Społecznych w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia.

Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni lub ubezwłasnowolniony, jego prawa wykonuje przedstawiciel ustawowy, a gdy taki pokrzywdzony nie ma przedstawiciela ustawowego, jego prawa wykonuje osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony faktycznie pozostaje.

W postępowaniu w sprawie nieletniego stronami są nieletni, rodzice (albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczęć nieletni faktycznie pozostaje), opiekun nieletniego oraz prokurator. Zatem, jak widać, pokrzywdzony nie jest żadną ze stron. Przysługuje mu jedynie złożenie zażalenia na postanowienie sądu rodzinnego. Osobą występującą w imieniu pokrzywdzonego w postępowaniu w sprawach nieletnich jest prokurator.

---

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego

Rozdział 2.

Zachowania świadczące o demoralizacji nieletniego

W Ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich w wielu miejscach można natknąć słowo demoralizacja. Najwięcej informacji możemy znaleźć w art. 4, gdzie wymienione są tylko niektóre zachowania świadczące o demoralizacji. Trzeba jednak wspomnieć, że w polskim prawie nie istnieje definicja demoralizacji nieletniego. Zjawisko to można traktować jako pewne rozluźnienie, odrzucenie norm moralnych, prowadzące do łamania prawa itp. Zachowań świadczących o demoralizacji nieletniego jest wiele, na przykład: palenie papierosów, żebractwo, używanie wulgarnego słownictwa, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych etc.

Przepisy ustawy zobowiązują do tego, iż „każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności dopuszczenie się czynu zabronionego, naruszanie zasad współżycia społecznego, uchylanie się od obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, używanie alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych, ich prekursorów, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych, zwanych dalej »substancją psychoaktywną«, uprawianie nierządu, ma społeczny obowiązek odpowiednio przeciwdziałać temu, a przede wszystkim zawiadomić o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkołę, sąd rodzinny, Policję lub inny właściwy organ”⁹ (art. 4 ust. 1). Prawo nie określa formy zawiadomienia, zatem może być ono ustne lub pisemne. A co ważne, zaniechanie tego obowiązku nie rodzi żadnych skutków prawnych dla osoby mającej wiedzę o demoralizacji nieletniego. Podobna sytuacja jest w przypadku popełnienia przez nieletniego czynu karalnego, choć tu zawiadamia się tylko sąd rodzinny lub Policję.

Inaczej sytuacja ma się w przypadku instytucji państwowych. Zgodnie z treścią art. 4 ust. 3 u.w.r.n.: „Instytucje państwowe i samorządowe oraz publiczne i niepubliczne szkoły i placówki oświatowe, które w związku ze swoją działalnością dowiedziały się o dopuszczeniu się przez nieletniego czynu zabronionego, wyczerpującego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu zabronionego”¹⁰. Dlatego czynności jakie policjanci muszą wykonać, to podjęcie wszelkich działań w tym zakresie, niedopuszczenie na miejsce zdarzenia osób

---

⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

¹⁰ Tamże.

postronnych, zabezpieczenie miejsca zdarzenia oraz ustalenie świadków. Różnica między charakterem i zakresem obowiązków w sferze reagowania na czyn karalny wynika ze szczególnej sytuacji i roli instytucji państwowych i społecznych, które zawsze powinny reprezentować interes publiczny i o ten interes dbać.

Społeczny i prawny obowiązek przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości wynika również z art. 304 Kodeksu postępowania karnego, który mówi, że: „Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję”¹¹. Przepis art. 191 § 3 stosuje się odpowiednio. Ponadto instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Zawiadomienie o przestępstwie, co do którego prowadzenie śledztwa przez prokuratora jest obowiązkowe lub własne dane świadczące o popełnieniu takiego przestępstwa Policja niezwłocznie przekazuje wraz z zebranymi materiałami prokuratorowi.

Art. 572 k.p.c.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi¹².

Organem do przyjęcia zawiadomienia o demoralizacji lub o popełnieniu czynu karnego przez nieletniego jest nie tylko sąd rodzinny, ale również Policja. Jednak, gdy to Policja zostanie powiadomiona przez osobę lub instytucję, ma obowiązek właściwego udokumentowania tejże informacji i przekazania jej do sądu rodzinnego. Natomiast, gdy pozyskane informacje odnośnie do demoralizacji nieletniego lub popełnionego przez niego czynu karnego budzą wątpliwości, to Policja może sprawdzić te informacje w drodze czynności operacyjnych, a materiały przekazać sądowi rodzinnemu.

Jeśli zaś policjant w czasie wykonywania codziennych czynności ujawni fakt świadczący o demoralizacji nieletniego lub fakt popełniania przez niego czynu karnego, ma obowiązek sporządzenia z tego notatki urzędowej i przekazania jej właściwemu miejscowo sądowi rodzinnemu. Zobowiązuje go do tego § 5 Zarządzenia

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego.

¹² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego.

nr 1619 Komendanta Głównego Policji w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji o przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich: „Policjant, który wykonując czynności służbowe, uzyskał informację o okolicznościach świadczących o demoralizacji nieletniego lub popełnieniu przez niego czynu karalnego ma obowiązek udokumentowania tej informacji w formie notatki urzędowej lub meldunku informacyjnego, jeżeli obowiązek jego sporządzenia wynika z przepisów w sprawie prowadzenia w Policji zestawu zbiorów informacji »System Informacji Operacyjnych«.” Do zbierania, przeprowadzania i utrwalania dowodów przez Policję przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio ze zmianami wynikającymi z niniejszej ustawy. Zadania w zakresie rozpoznawania zjawisk demoralizacji i przestępczości nieletnich wykonują w toku codziennej służby policjanci służby prewencyjnej i kryminalnej.

Podsumowując, należy zawsze pamiętać, że w sprawie nieletniego należy kierować się przede wszystkim jego dobrem, dążąc do osiągnięcia korzystnych zmian w jego osobowości i zachowaniu.

2.1. Zadania Policji w zakresie ujawniania nieletnich zagrożonych demoralizacją i przestępczością

Komórki do spraw nieletnich i patologii wykonują zadania w zakresie przedsięwzięć prewencyjnych podejmowanych na rzecz zapobiegania niedostosowaniu społecznemu oraz przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich, a także nadzorują pracę komórek do spraw nieletnich i patologii w jednostkach organizacyjnych Policji niższego szczebla.

Zadania jakie wykonują komórki do spraw i patologii nieletnich określone są w Zarządzeniu nr 1619 Komendanta Górnego Policji. Do ich zadań należy:

- 1) ujawnianie nieletnich sprawców czynów karalnych oraz wykazujących przejawy demoralizacji, a w przypadku braku w strukturach służby kryminalnej komórki do spraw przestępczości nieletnich, także wykonywanie czynności wynikających z art. 59 u.w.r.n. i art. 308 k.p.k.;
- 2) realizacja przedsięwzięć w zakresie zapobiegania demoralizacji i przestępczości nieletnich;
- 3) inicjowanie i udział w budowaniu lokalnych systemów przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa środowisk lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem przestępczości i demoralizacji nieletnich oraz patologii społecznej;
- 4) współpraca z sądami rodzinnymi, placówkami i instytucjami ustawowo lub statutowo powołanymi do zajmowania się problematyką małoletnich i nieletnich oraz samorządami lokalnymi;

- 5) przekazywanie informacji o nieletnich sprawcach czynów karalnych oraz zagrożonych demoralizacją dzielnicowemu odpowiedzialnemu za rejon, w którym nieletni zamieszkuje;
- 6) współdziałanie ze służbą kryminalną w celu rozpoznania osób, środowisk i zdarzeń wpływających demoralizująco na małoletnich i nieletnich;
- 7) zapewnienie przepływu informacji o nieletnich zagrożonych demoralizacją między poszczególnymi komórkami i jednostkami organizacyjnymi Policji;
- 8) prowadzenie wykazu czynności profilaktycznych podjętych w sprawach małoletnich i nieletnich;
- 9) pisemne zawiadamianie rodziców lub opiekunów prawnych małoletniego o fakcie legitymowania go przez Policję, ponieważ pozostawał w porze nocnej bez opieki rodziców lub opiekunów w miejscu i okolicznościach, w których mógł stać się ofiarą, bądź sprawcą przestępstwa lub wykroczenia, gdy nie został przekazany rodzicom lub opiekunom prawnym;
- 10) koordynowanie inicjatyw i przedsięwzięć podejmowanych w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich w jednostkach organizacyjnych Policji funkcjonujących na obszarze działania komendy powiatowej Policji;
- 11) dokonywanie, nie rzadziej niż raz w roku, sprawdzenia realizacji zadań komórek do spraw nieletnich i patologii oraz osób wykonujących zadania na samodzielnym stanowisku do spraw nieletnich i patologii w jednostkach organizacyjnych Policji, funkcjonujących na obszarze działania komendy powiatowej Policji oraz sporządzenie z tych czynności informacji, którą przekazuje się właściwemu przełożonemu.

Novum jest treść artykułu 4 u.w.r.n, który mówi, iż w przypadku, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego na terenie szkoły lub w związku z realizacją obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki, dyrektor tej szkoły może za zgodą rodziców albo opiekuna nieletniego oraz nieletniego, zastosować, jeżeli jest to wystarczające, środek oddziaływania wychowawczego w postaci pouczenia, ostrzeżenia ustnego albo ostrzeżenia na piśmie, przeproszenia pokrzywdzonego, przywrócenia stanu poprzedniego lub wykonania określonych prac porządkowych na rzecz szkoły. Zastosowanie środka oddziaływania wychowawczego nie wyłącza zastosowania kary określonej w statucie szkoły. Przepisu nie stosuje się w przypadku, gdy nieletni dopuścił się czynu zabronionego wyczerpującego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego¹³.

---

¹³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

Rozdział 3.

Zakres przepisów stosowanych przez Policję

Zakres przepisów stosowanych przez Policję wobec nieletnich obejmuje normy prawne z zakresu Ustawy o Policji, Kodeksu cywilnego, Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania karnego – i co jest nowością – z zakresu Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Art. 4 ust. 5 u.w.r.n. zakłada, że w przypadku, gdy organ uprawniony do przeprowadzenia czynności wyjaśniających według przepisów Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2022 r. poz. 1124) stwierdzi, że nieletni dopuścił się czynu karalnego wyczerpującego znamiona wykroczenia, może zastosować, jeżeli jest to wystarczające, środek oddziaływania wychowawczego w postaci pouczenia, zwrócenia uwagi, ostrzeżenia, przywrócenia stanu poprzedniego lub zawiadomienia rodziców albo opiekuna nieletniego lub szkoły, do której nieletni uczęszcza.

Jak wiadomo, przestępstwo jest czynem zabronionym pod groźbą kary przez obowiązującą ustawę (art. 7 § 1 k.k.). Znamionami przestępstwa są podmiot przestępstwa, strona podmiotowa, przedmiot przestępstwa i strona przedmiotowa. Aby móc zastosować przepisy karne wobec nieletnich sprawców przestępstw, istotne znaczenie ma podmiot przestępstwa, a dokładniej określenie jego wieku, bowiem nieletni sprawcy przestępstw nie są pociągnięci do odpowiedzialności karnej z wyjątkiem ukończenia 15 lat i dopuszczenia się przez nich jednego z czynów określonych w art. 10 § 2 k.k. (134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280 k.k.). Takie osoby, mimo młodego wieku, mogą odpowiadać przed sądem jako osoby dorosłe. Jednostki mające status nieletnich, w myśl Ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, nie popełniają przestępstw, a jedynie czyny zabronione, które oznaczają wszystkie czyny wymienione w Kodeksie karnym.

W sprawach nieletnich, którzy dopuścili się czynu zabronionego, stosuje się przepisy części ogólnej Kodeksu karnego, Ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2022 r. poz. 859 i 1301), zwanej dalej „Kodeksem karnym skarbowym” lub Ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2021 r. poz. 2008, 2052, 2269 i 2328) stosuje się odpowiednio, jeżeli nie są sprzeczne z niniejszą Ustawą (art. 22 u.w.r.n). W sprawach nieletnich przepisy Kodeksu postępowania cywilnego właściwe dla spraw opiekuńczych stosuje się odpowiednio, chyba że niniejsza

ustawa stanowi inaczej¹⁴ (art. 27 u.w.r.n). Do zbierania, przeprowadzania i utrwalania dowodów przez Policję, przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio ze zmianami wynikającymi z niniejszej ustawy¹⁵ (art. 59.5).

Zgodnie z art. 59.2 sąd rodzinny może zlecić Policji dokonanie określonych czynności, a w wyjątkowych przypadkach może zlecić dokonanie czynności w określonym zakresie¹⁶. Pod pojęciem „określone czynności zlecone przez sąd rodzinny” należy rozumieć konkretne, szczegółowe zlecenia, np. zatrzymać i umieścić nieletniego w policyjnej izbie dziecka, doprowadzenie nieletniego do określonego zakładu leczniczego, przesłuchanie świadka na określoną okoliczność, odebranie przedmiotów w związku z dokonanym czynem.

Dodatkowo, na żądanie kuratora sądowego albo osoby przeprowadzającej wywiad środowiskowy odnośnie do nieletniego, Policja zobowiązana jest do zapewnienia bezpieczeństwa osobistego przy wykonywaniu tejsze czynności, dostępu do miejsca przeprowadzenia wywiadu oraz porządku w tym miejscu¹⁷ (art. 63.4).

Art. 59. 1.: W przypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli zachodzi podejrzenie wykazywania przez nieletniego przejawów demoralizacji lub dopuszczenia się przez nieletniego czynu karalnego, Policja lub Straż Graniczna, w zakresie jej właściwości, zbiera, przeprowadza i utrwała dowody przejawów demoralizacji lub czynu karalnego, a w razie potrzeby zatrzymuje nieletniego. Do zatrzymania nieletniego przepisy art. 48 ust. 3–8 i ust. 9 pkt 1–3 stosuje się¹⁸. Pod hasłem zbierania, przeprowadzenia i utrwalenia dowodów mogą być realizowane czynności jak ustalenie pokrzywdzonego, ustalenia współsprawców, określenie wysokości szkody itp. art. 23 u.w.r.n. określa, że postępowanie w sprawach nieletnich prowadzi sąd rodzinny, chyba że niniejsza ustawa stanowi inaczej, zatem Policja może wykonać tylko pewne czynności w postępowaniu.

Dotychczasowe przepisy odnośnie do nieletnich ograniczały się jedynie do zatrzymania nieletnich oraz do prowadzenia postępowań, nad którymi nadzór sprawował sąd rodzinny. Nowa ustawa wprowadza inne rozwiązania w zakresie czynów zabronionych, mających znamiona wykroczenia. Policjant w takim przypadku będzie mógł zastosować jeden z łagodniejszych środków wychowawczych jakim jest: pouczenie, zwrócenie uwagi, ostrzeżenie, przywrócenie do stanu poprzedniego lub zawiadomienia rodziców albo opiekuna nieletniego lub szkoły, do której nieletni uczęszcza

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

(art. 4.5). Oznacza to, że policjanci nie muszą już obligatoryjnie powiadamiać sądu rodzinnego o takim przewinieniu. To w gestii funkcjonariusza Policji będzie leżał wybór środka i sposób jego realizacji. Dodatkową czynnością wynikającą z ujawnienia nieletniego będącego na przykład sprawcą wykroczenia będzie „pisemne zawiadomienie rodziców lub opiekunów prawnych małoletniego o fakcie legitymowania go przez Policję, ponieważ pozostawał w porze nocnej bez opieki rodziców lub opiekunów w miejscu i okolicznościach, w których mógł stać się ofiarą bądź sprawcą przestępstwa lub wykroczenia, gdy nie został przekazany rodzicom lub opiekunom prawnym” (§ 16.9 Zarządzenia nr 1619...).

Rozdział 4.

Zatrzymanie nieletniego

Uprawnienia do zatrzymania nieletniego posiada Policja, a także Straż Graniczna w zakresie jej właściwości. Zatrzymanego nieletniego należy umieścić w policyjnej izbie dziecka.

4.1. Podstawy prawne i przesłanki zatrzymania nieletniego

W przypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli zachodzi podejrzenie wykazywania przez nieletniego przejawów demoralizacji lub dopuszczenia się przez nieletniego czynu karalnego, Policja lub Straż Graniczna, w zakresie jej właściwości, zbiera, przeprowadza i utrwała dowody przejawów demoralizacji lub czynu karalnego, a w razie potrzeby zatrzymuje nieletniego. Do zatrzymania nieletniego przepisy art. 48 ust. 3–8 i ust. 9 pkt 1–3 stosuje się (art. 59.1. u.w.r.n.)¹⁹.

Art. 48. 1. Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione przypuszczenie, że dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a, i zachodzi uzasadniona obawa ucieczki, ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego albo nie można ustalić tożsamości nieletniego.

Poprzez uzasadnione podejrzenie, przypuszczenie popełnienia czynu karalnego można rozumieć otrzymaną informację o zdarzeniu, która wskazuje na wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu wyczerpującego znamiona czynu zabronionego, jakieś fakty, dowody czy poszlaki. Oczywiście nie musi to być pewność w 100%, ale wszystkie zaistniałe okoliczności wskazują na bliskie prawdopodobieństwo jego popełnienia. Inaczej ujmując, podejrzenie popełnienia czynu zabronionego nie może opierać się na domysłach, pogłoskach czy plotkach. Przypuszczenie to może być przykładowo oparte na bezpośredniej obserwacji Policji czy relacjach świadków zdarzenia.

Uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego nie może być zmyślona. Obawa ta powinna wynikać z posiadanych informacji, że nieletni ma zamiar ukrywać się lub zbiec, np. poprzez podejmowane przygotowania do zmiany miejsca zamieszkania, braku informacji o miejscu przebywania, zorganizowanie sobie fałszywych dokumentów, nieusprawiedliwione niestawienie na wezwania, czy częste zmiany miejsca pobytu. Mylące może być oświadczenie nieletniego, że dnia następnego wyjeżdża, więc

---

¹⁹ Tamże.

istnieje obawa ucieczki. Niestety, nie każdy wyjazd z tym się wiąże – aby przesłanka zaistniała muszą wystąpić okoliczności świadczące o tym, że nieletni nie ma zamiaru wracać w miejsce zamieszkania.

Obawa zatarcia śladów to podejmowanie przez nieletniego jakichkolwiek działań mających na celu utrudnienie zabrania materiału dowodowego. Nieletni może na przykład ukrywać przedmioty, niszczyć je, zacierać ślady, usuwać pliki w komputerze, zacierać odciski linii papilarnych.

4.2. Obowiązki policjanta w związku z zatrzymaniem nieletniego

Przy zatrzymaniu nieletniego policjant zobligowany jest do:

- 1) **natychmiastowego poinformowania o przyczynie zatrzymania,**
- 2) **pouczenia o przysługujących mu prawach,**
- 3) **niezwłocznego przesłuchania nieletniego i sporządzenia z tej czynności protokołu** (przesłuchanie odbywa się w obecności, co najmniej jednego z rodziców, któremu przysługuje władza rodzicielska albo opiekuna lub obrońcy nieletniego, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym przypadku niemożliwe, należy wezwać wskazaną przez nieletniego inną osobę najbliższą, o której mowa w art. 115 § 11 k.k. lub krewnego nieletniego, przedstawiciela szkoły, do której nieletni uczęszcza, asystenta rodziny, koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej lub przedstawiciela organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w ich społecznej readaptacji).
- 4) **obligatoryjnego sporządzenia protokołu zatrzymania nieletniego, którego kopię doręcza się również zatrzymanemu** (protokół powinien zawierać czas, miejsce okoliczności i przyczyny zatrzymania). Wzór protokołu stanowi załącznik do Zarządzenia nr 87 Komendanta Głównego Policji z dnia 1 września 2022 r. Przy doręczeniu kopii protokołu zatrzymania nieletniego wręcza się również pouczenie nieletniego o uprawnieniach i obowiązkach. Powinny być one w dwóch egzemplarzach. Na jednym egzemplarzu nieletni zapoznaje się z prawami, podpisując je własnoręcznie. Następnie zostaje on dołączony do reszty materiałów sprawy. Drugi egzemplarz wręcza się nieletniemu.
- 5) **zawiadomienia bezzwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania, właściwy sąd rodzinny, doręczając kopię protokołu zatrzymania nieletniego.**

6) zawiadamiania bezzwłocznie rodziców albo tego z rodziców, pod którego stałą pieczę nieletni faktycznie pozostaje, albo opiekuna nieletniego, doręczając niezwłocznie kopię protokołu zatrzymania nieletniego.

Przepisy nie określają jednoznacznie jak powinno wyglądać powiadomienie sądu. Przyjęło się, że wystarczającym jest powiadomienie telefoniczne, powiadomienie osobiste lub przesłanie faksem samego protokołu. Fakt zrealizowanego powiadomienia powinien być odnotowany w protokole zatrzymania. Przez niezwłoczne powiadomienie należy rozumieć dopełnienie obowiązku powiadomienia tych osób, gdy tylko zostanie ustalony ich adres, nr telefonu itp.

4.3. Prawa nieletniego związane z jego zatrzymaniem

W związku zatrzymaniem nieletni ma prawo do:

- 1) uzyskania informacji o przyczynie zatrzymania,
- 2) korzystania z pomocy obrońcy oraz prawo złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu w przypadku, o którym mowa w art. 38 ust. 3,
- 3) prawo do składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania,
- 4) prawo do odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na poszczególne pytania,
- 5) prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza języka migowego, jeżeli jest osobą, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz.U. z 2017 r. poz. 1824 oraz z 2022 r. poz. 583 i 830),
- 6) prawo do otrzymania kopii protokołu z zatrzymania,
- 7) prawo do kontaktu z rodzicem albo opiekunem lub z obrońcą,
- 8) prawo do dostępu do niezbędnej pomocy medycznej,
- 9) prawo do złożenia oświadczenia do protokołu zatrzymania,
- 10) zatrzymanemu nieletniemu, jego rodzicom albo temu z rodziców, pod którego stałą pieczę nieletni faktycznie pozostaje, albo opiekunowi nieletniego przysługuje zażalenie na zatrzymanie. W zażaleniu można domagać się zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości zatrzymania.

Nieletniemu, na jego żądanie, niezwłocznie umożliwia się nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z rodzicem albo opiekunem lub z obrońcą, a także bezpośrednią z nimi rozmowę²⁰. Kontakt ten może mieć formę rozmowy telefonicznej lub bezpośredniego spotkania i rozmowy. Nieletni ma prawo do kontaktu z obrońcą bez udziału osób trzecich.

---

²⁰ Tamże.

O przysługujących prawach nieletniego poucza się nie później niż przed pierwszym przesłuchaniem lub wysłuchaniem. Brak pouczenia albo mylne pouczenie nie może wywoływać dla nieletniego ujemnych konsekwencji.

Ponadto zgodnie z przepisami k.p.k. zatrzymany nieletni powinien być pouczony o możliwości zawiadomienia o jego zatrzymaniu, na jego wniosek, pracodawcy lub szkoły (art. 261 § 3 k.p.k. w zw. z art. 245 § 2 k.p.k.) oraz o możliwości nawiązania kontaktu z właściwym urzędem konsularnym, przedstawicielstwem dyplomatycznym lub przedstawicielstwem państwa w sytuacji regulowanej w art. 612 § 2 k.p.k.

4.4. Czas pobytu zatrzymanego nieletniego w policyjnej izbie dziecka

Nieletni, któremu ogłoszono **postanowienie o zastosowaniu środka tymczasowego** polegające na umieszczeniu go w rodzinie zastępczej zawodowej, tymczasowym umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, tymczasowym umieszczeniu w okręgowym ośrodku wychowawczym, tymczasowym umieszczeniu w zakładzie leczniczym lub o umieszczeniu go w schronisku dla nieletnich, **może przebywać w policyjnej izbie dziecka** przez czas niezbędny do przekazania go do właściwej rodziny zastępczej zawodowej, właściwego młodzieżowego ośrodka wychowawczego, okręgowego ośrodka wychowawczego, zakładu leczniczego albo schroniska dla nieletnich, **nie dłużej jednak niż przez kolejnych 5 dni od daty ogłoszenia postanowienia** (art. 48.10 u.w.r.n).

W policyjnej izbie dziecka można umieścić nieletniego zatrzymanego w trakcie jego samowolnego pobytu poza młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym, okręgowym ośrodkiem wychowawczym, zakładem poprawczym albo schroniskiem dla nieletnich, na czas niezbędny do przekazania nieletniego do właściwego ośrodka, zakładu albo schroniska, nie dłużej jednak niż na okres 5 dni²¹ (art. 49.1.2 u.w.r.n).

Nieletniego, który ukończył 18 lat, zatrzymanego w trakcie jego samowolnego pobytu poza zakładem poprawczym, można umieścić w jednostce organizacyjnej Policji w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, na czas niezbędny do przekazania nieletniego do właściwego zakładu, nie dłużej jednak niż na okres 5 dni²² (art. 49.2 u.w.r.n).

W policyjnej izbie dziecka można umieścić nieletniego na czas uzasadnionej przerwy w konwoju albo w doprowadzeniu, lecz nie dłużej niż na 24 godziny²³ (art. 49.1.1 u.w.r.n).

---

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Tamże.

Jeżeli jest to niezbędne do wykonania określonej czynności procesowej, sąd rodzinny może polecić Policji lub Straży Granicznej, w zakresie jej właściwości, zatrzymanie i umieszczenie nieletniego w policyjnej izbie dziecka, na okres nieprzekraczający 48 godzin. Do zatrzymania nieletniego przepisy art. 48 ust. 3–7 i ust. 9 pkt 1 i 2 stosuje się²⁴.

4.5. Zwolnienie nieletniego

Zatrzymanego nieletniego należy natychmiast zwolnić i przekazać rodzicowi albo opiekunowi, jeżeli:

- 1) ustała przyczyna zatrzymania;
- 2) polecił to sąd rodzinny;
- 3) w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania nieletniego Policja nie przekazała sądowi rodzinnemu całości zgromadzonych materiałów uzasadniających przypuszczenie, że nieletni dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a;
- 4) w ciągu 24 godzin od chwili przekazania sądowi rodzinnemu przez Policję całości zgromadzonych materiałów uzasadniających przypuszczenie, że nieletni dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a, nie ogłoszono mu postanowienia o zastosowaniu środka tymczasowego, o którym mowa w art. 44 pkt 4–8²⁵.

4.6. Dokumentowanie zatrzymania nieletniego

Wszystkie czynności jakie wykonuje policjant wobec nieletniego muszą być udokumentowane. Pierwszą formą dokumentowania jest zapis w notatniku służbowym. Ponadto przy zatrzymaniu nieletniego funkcjonariusz zobligowany jest do sporządzenia protokołu zatrzymania oraz dodatkowo musi sporządzić notatkę urzędową na okoliczność zdarzenia oraz podjęte czynności.

Podczas doprowadzenia nieletniego do policyjnej izby dziecka niezbędny jest protokół zatrzymania nieletniego oraz nakaz przyjęcia. W wyjątkowych sytuacjach dodatkowym dokumentem może być wynik badania lekarskiego.

W protokole zatrzymania musi być uwzględniona podstawa prawna zatrzymania, data, czas i miejsce zatrzymania, przyczyna zatrzymania. Rozszerzając przyczynę zatrzymania o podanie opisu i kwalifikacji prawnej, należy podać również przesłankę do jego wykonania wymienioną w art. 48. 1 u.w.r.n. tzn. uzasadniona obawa ucieczki, ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów czynu karalnego albo niemożność ustalenia tożsamości nieletniego.

Jeden, podpisany przez nieletniego, egzemplarz protokołu zatrzymania przekazuje się nieletniemu wraz z pouczeniami.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

W przypadku zatrzymania nieletniego na podstawie decyzji sądu rodzinnego lub prokuratora, jako przyczynę zatrzymania, do protokołu należy wpisać nazwę, sygnaturę i datę decyzji (polecenia) oraz nazwę organu, który ją wydał.

4.7. Środki przymusu bezpośredniego

Ustawa przedstawia katalog (zamknięty) środków przymusu bezpośredniego, wskazuje uprawnione podmioty do użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego, określa przypadki oraz zasady ich użycia lub wykorzystania, zawiera przepisy regulujące postępowanie zarówno przed, jak również po ich użyciu lub wykorzystaniu (w tym sposób dokumentowania użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej).

Ustawodawca podtrzymał możliwość użycia siły fizycznej wobec nieletnich umieszczonych w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, okręgowym ośrodku wychowawczym, zakładzie poprawczym i schronisku dla nieletnich w celu:

- wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;
- odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego;
- przeciwdziałania niszczeniu mienia; ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą; pokonania biernego oporu;
- pokonania czynnego oporu; przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

W przypadku, gdy użycie siły fizycznej okaże się niewystarczające, będzie możliwe użycie środka przymusu bezpośredniego w postaci kaftana bezpieczeństwa, pasa obezwładniającego lub kasku zabezpieczającego, a nawet wykorzystanie izby izolacyjnej. Jest to podyktowane zapobieżeniem samookaleczeniu głowy, zmniejszeniem ryzyka związanego z uszkodzeniem głowy lub odcinka szyjnego kręgosłupa w przypadkach autoagresji nieletnich.

Z kolei prewencyjne użycie wobec nieletniego kajdanek jest możliwe tylko podczas konwojowania nieletnich poza teren placówki i tylko w przypadku istnienia uzasadnionego prawdopodobieństwa podjęcia przez nich próby ucieczki lub wystąpienia objawów agresji lub autoagresji.

Bibliografia

- Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z dnia 9 czerwca 2022 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 289).
- Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku (Dz.U. z 2023 r. poz. 171).
- Zarządzenie Nr 1619 Komendanta Głównego Policji z dnia 3 listopada 2010 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich (Dz.Urz.KGP z 2010 r. Nr 11, poz. 64 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375; zm.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1855 i poz. 2582 oraz z 2023 r. poz. 289 i poz. 535.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550).
- <https://sjp.pwn.pl/sjp/demoralizacja;2554658.html> [dostęp: 14.09.23].

Zakład Prewencji i Ruchu Drogowego

kom. Katarzyna Nowakowska
asp. szt. Piotr Kuśka
st. asp. Paweł Oleksiński
asp. Grzegorz Waleczek

Szkoła Policji w Katowicach
ul. gen. Jankego 276
40-684 Katowice-Piotrowice
www.katowice.szkolapolicji.gov.pl

